

РЕЦЕНЗІЇ

УДК 82-145 (477.51)

DOI <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2024.4.1/37>

Біляцька В. П.

Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»

РЕЦЕНЗІЯ НА ПОЕТИЧНУ ЗБІРКУ АНАТОЛІЯ ШКУЛІПИ «НАВСТІЖ – ЯК НЕБЕСА: ВІРШІ, ПОЕМИ» (Ніжин. ФОП Лук'яненко В.В., ПІК «Орхідея»: 2023. 406 с.)

Книжка Анато́лія Шкуліпи «Навстіж – як небеса» – це поетичний звіт на понад 400 сторінок останнього «засіву» роздумів про «пройдене поле», спогадів про час, коли життя «вирувало» і до столу збирався рід увесь («Я повернувся би залюбки назад», «Черешень ряд...», «Щасливий той, у кого дві бабусі», «Мандрівка в дитинство»), про пам'ять і віру кожної людини («Піднесіння»), про історію роду і народу, адже:

З історії не зняти ні рядка,

Не викреслити і не підмінити...

Та й не потрібно...

Що ж як путь така?...

Понищена, покручена, й побита...

Найдовший шлях, звичайно з тупика...

Та в пошуках і зради і розради

З історії не зняти ні рядка,

Хоч дещо і хотілось би пригладить [с. 18].

Із «триакту творчого процесу» (В. Роменець) митця, від задуму написати твір до його завершення, мабуть, чи не найголовнішим є шлях до реципієнта, розуміння ним всіх тонкощів слова і смислів письменника, які він прагнув донести до читача. Чи ж достукався автор до сердець читачів збіркою «Навстіж – як небеса»?

Відкривається збірка поезією «У неблаганнім вирі», у якій йдеться про «розпроклятий час», коли Україну розпинають «одвічні вороги», про тремтіння епохи від «вовкулак виття», про щирі душі українські, про бажання жити просто, як мерехтить роса, відкрито – в простір у «будь-яку погоду», автор в поезії та й у творах усієї збірки закликає переосмислити й перезавантажити плин понад «журбу калин»: «*Віща душа народу / Навстіж – як небеса*» [с. 7].

На питання чому обрано саме таку назву збірки «Навстіж – як небеса» Анато́лій Шкуліпа відпо-

вів, що останнім часом його чомусь тягне до прислівників. «*Мені здається, що вони в нас менше освоєні літераторами, ніж інші частини мови. Але ж які значимі слова є! Маю збірку вибраного «Навскрізь» (2021). Саме з «в» посередині слова, а не так, як більш вживано подається. Оце «в» заглиблює процес проникнення в душу всього того, що нас хвилює і що нам болить. Та навіть того, що радує! Дуже значиме слово, а з «в» – тим більше!*

Маю поетичну збірку «Навпроти» (2022). Теж із «в». Як я іду навпроти всього, так і воно на мене напирє – спробуй вистояти чи бодай ухилитися.

Тож цілком закономірно, як на мене, і використання прислівника «Навстіж». Але його мені виявилось замало. Саме напросилося як уточнення до прислівника: що навстіж? Звісно, наша душа, А її ж не видно. Тому і в назві немає. Але ж як навстіж? Якщо душа, то тільки «як небеса». Однозначно! Вона така багатогранна, що ще писати й писати».

Книжку «Навстіж – як небеса» поділено на дві частини: «Цвіркун замовк і наслуха» та «Під прицілом твоїх очей», у яких мовиться про нелегку долю українського народу за часів, «де й собаки із кожного двору невгамовно кричали «ура», про сучасні випробовування, після яких «порясіло місць» з прапорами, автор закликає згуртуватися й дбати про Україну, серце Європи, а не «окраїну», закликає бути гідним пам'яті тих, хто віддав життя за рідну землю («Україно»):

Якщо ти щось взяла і від Каїна,

То від Авеля – в кожнім горбі.

В кожній ямочці і борозеночці

Вигрівалася доля твоя.

Вкоренилась у кожній веночці

Недотішена трель солов'я.

Україно!...

Колиско невігласів,

Що дотоптують тіло твоє.

Щоб донищити те, що ще є [с. 84].

У передмові до збірки «А поле засівається» Л. Горлач зазначив, що майже вся лірика книжки «Навстіж – як небеса» А. Шкуліпи наповнена роздумами про час, народ, Україну, нелегку долю рідного села, що й без війни котилося до загину: «*Та без тебе, рідний краю, / Я – мов тріска на плаву*». Рідний край для автора у топоніміці – Ніжин, Любеч, Добрянка, Веселе, Дрімайлівка, Калюжинці («Найрідніша топоніміка»), у «мережеві історій» людських, у віршах-присвятах землякам – «Біла акація» (Валентині Єгоровій), «Пасаж» (Леоніду Горлачу), «Якби...» (Раїсі Саврасовій), «Піднесення» (Іванові Перевері, Любомирові Варагашу, Олександрові Книшману):

Прикрашає не місце людину...

Тільки...

Де тих людей – на місцях?

Перетворюємо на крижину

Палахкі донедавна серця...

Прикрашає не місце людину...

Тільки...

Чом порясніло тих місць?

Не під когось...

Під власну дитину,

Мов тротил, підкладаємо злість [с. 24–25].

Кожна збірка поезій Анатолія Шкуліпи містить поезії-присвяти, адресатами яких є діячі української культури, науковці, письменники-класики, проте перевагу автор надає відомим людям рідного краю. Як зазначив сам автор, вибір персоналій – це якийсь мимовільний поштовх. Часто писав до чийогось ювілею, інколи вражає якась деталь характеру чи подія «підхльосне». «*Скажу одне: люди у нас неповторні! А зверненням до конкретних людей я лише підкреслюю, що життя у нас – надзвичайно багате. І не треба виколупувати з-під нігтя нові теми, їх там нема. Вони – довкола нас. Поряд! Потрібно лише подивитися пильніше. І не себе возвишати серед людей, а, може, присісти хоч трохи. Щоб побачити висоту інших.*

Тут не можу не згадати мудрі слова американського поета-філософа Ральфа Емерсона, який понад півтора століття тому сказав: «Кожна людина, яку я зустрічаю, у чомусь перевершує мене і вже в цьому плані я можу у неї повчитися».

Збірка «Навстіж – як небеса» багата інтертекстуальними зв'язками, у ній містяться згадки уже існуючих текстів у вигляді цитат, алюзій, ремінісценцій, пародіювання, звернення до відо-

мих творів і їхніх авторів, образів та сюжетних мотивів. Наприклад, згадки відомих творів: «*Це ж коли застеріг Довженко / Від вогню в Україні – вглиб!... / І думок і діянь... / Швиденько / Загасити його не змогли б*» [с. 55]. («Україна в огні»); «*Назад не вернутись уже... / Крізь сон, що льодами затисло... / Навпроти – лиш смерть в негліже... / І Вій... І зацземлені мислі... Не ховайте мене хоч три дні...*» [с. 73] («Летаргія»); «*Хіба ревуть, як ясла повні?*» [с. 95] «До кого?». Рядки: «*Роки ж однак усім вкоротять віку / чи бідний ти, чи клятий олігарх*» [с. 14] («Щасливий той, у кого дві бабусі») перегукуються із відомою поезією Г. Сковороди, а рядки «*Затремтіло... / Застоглало... / Бемкнуло у дзвін... / Паленим незвично засмерділо / І помчало... / Вірі навздогін*» («Передчуття землетрусу») [с. 17] із поезією М. Вінграновського. Активне використання інтертекстуальності, метафоричного стилю допомагає активізувати читачке сприйняття, вирішити актуальні проблеми людства.

Реакцією автора на негативні суспільні чи індивідуальні явища є гумор, жарт, а в поезіях, у яких йдеться про суспільні проблеми й «корманічів вельмишановних» – це сатира, іронія. У поезії «До кого?» відчувається сарказм Т. Шевченка, недарма ж автор взяв епіграф із твору Кобзаря: «*Для кого в світі живите?*». Поезії «До питання про справедливість», «На базарі депутат народний», «Нема дурних», «Ми – каїни свого народу», «Уміння жити», «Яких ворогів іще треба», «Філософія післявиборної музики», «Гниди повилазили на плінтус» – це порушення тем сучасної моральності окремо кожного і громадян України в цілому. Особливо болить автору поведінка «правителів верховних», «правителів мішка і скрині», які здатні лише на «галасливі справи», за які ще й премії отримують. Автор не приховує уїдливе висловлювання в їхню адресу:

Відкиньмо справи галасливі!..

Ми тільки мріями й щасливі,

То й ви побудьте поміж нас,

Де ще Макар телят не пас...

Отож, правителі народні,

Виходьте на шляхи Господні.

Побачте в дзеркалі себе:

То совість, може, й зашкребе [с. 96].

Однією з провідних тем збірки «Навстіж – як небеса», як і збірки «Навпроти», є художнє осмислення повномасштабного вторгнення російської армії в Україну, наслідків цієї російсько-української війни, важливість боронити свій дім, свою землю: «Переспів з переплясом», «Експромт

мимохідь», «Навздогін Маяковському», «Сердечні нотатки про Херсон» (восени 2022 року), «Медовий спас», «Захищати – не убивати», поема-балада «Соло на березовій корі». Поезія «Після відпустки» – це особистий і уособлений біль батька і батьків, які проводять найрідніших у «пекло дня». Замість епіграфа коротеньке повідомлення про події у світі і про «бездіяльність» і «хворобливу лояльність» політичних лідерів:

Поїхав син...

А замість нього – пуста,

Така, що зачманіла голова.

Поїхав син дозмінюватиме погоду,

Аби на схід не сунула п'ятьма [с. 379].

Сучасну російсько-українську війну автор подає часто в контексті Другої світової. За визначенням А. Шкуліпи, «спресовується розуміння нашої війни з москалями в єдино-ціле. Бо вона ніколи не закінчувалася, а лише переходила з однієї фази в іншу. То активніша – зі зброєю, то пасивніша – з обслиненим словом. І з незмінною зневагою: їх – до нас. То з відкритою – як зараз, то з прикритою – як за радянських часів. Але ж із якими жертвами»:

Як і дід в сорок п'ятім, онук

За Донбас ледь живцем не згорів...

Вчувся серць поколінь перестук...

Із розтерзаних марень до снів... [с. 64].

Хоча автор не наголошує на своїй прив'язаності до народнопоетичних коренів, бо цей зв'язок на «ембріональному» рівні, але на поезіях збірки «Навстіж – як небеса» можна вивчати народні звичаї і обряди («На базарі депутат народний», «Який базар рум'янощокій», «Навіяне лелеками», «Таке трапляється не часто», «Із вуст віків», «Домовик», «Три печалі»). Особливо багата збірка на народну пареміографію: «Поспішиши – людей насмішиши», «Із вершин мерцій заторохтіли / Камінці – горохом об стіну», «Та проміняв світлиць на задвірки», «І за вухо не відтягнеши», «Крути не крути – не

вирівняється / Рівняй не рівняй – не викрутиться», «Де сила, там ума немає. Тупий до гостроти не прагне», «Побити діло важче, ніж цінить», «Довго він розводив теревені», «Середні наші заробітки / Для вас, як від свиней об'їдки» «І сам не гам, і не віддам», «Коса любить хитрого, / Ну а цип – дурного», «Уже й озвався звідти, Де рак ізроду-звіку не свистів».

Яка ж збірка без поезій про нектар «сердечних» справ! У другій частині збірки «Під прицілом твоїх очей» багато інтимної лірики з наскрізним образом очей і вразливих сердець. «Твої очі – мов перелякані сірі зайченята», «Шаленію на дні тривоги», «Несподівана любов», «Жар очей», «Зачарування», «Ох, ця любов»:

Твої очі – мов перелякані сірі зайченята,

Що причаїлися під кущем жасмину.

Твої вії – мов невинні метелики,

Що майорять-тріпочуть

В надії,

Що ніхто не помітить [с. 301].

Збірка «Навстіж – як небеса» багата різножанровою лірикою: сонети «Шлях» (вінок сонетів); балада «Балада про чоловіка без характеру»; поезій-циклів, назви яких розкривають ідею творів «Сердечні нотатки про Херсон» (восени 2022 року), «Імпульси», «Навіяне лелеками», «Летаргія», «Контрасти не на нашу користь», «Піднесення»; поема-балада «Соло на березовій корі», поема «Сонце у вікнах».

Отже, читаймо поезії збірки «Навстіж – як небеса» та поринаймо в художню життєву мудрість, у думки й спостереження про пам'ять й історію українського народу, образи й поетичні тропи Анатолія Шкуліпи.

Шкуліпа А. Г. Наскрізь – як небеса: вірші, поеми. Ніжин. ФОП Лук'яненко В.В., ПІК «Орхідея»: 2023. 406 с.

